

УДК 316.42

ПРОБЛЕМИ СМISЛУ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

А. В. Яковенко

*Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля,
б. 20-А, кв. Молодіжний, м. Луганськ, 91034,
daoav@rambler.ru*

У статті розглянуто підходи до однієї з найважливіших проблем українського суспільства – смислових векторів його розвитку в період становлення, по суті, глобальних порядків для існування локальних соціальних структур. Наведено аналіз та характеристику різноманітних смислів, які за двадцятирічний період існування України після розпаду СРСР намагалися транслювати представники політичної когорти для українського соціуму. Також зосереджено увагу на кореспондуванні цих зусиль щодо смислових ініціатив зі смислами та цілями повсякденного життя українців. Виокремлено проблему загальної фрустрації смислів щодо змістовного соціального розвитку в умовах глобалізації у рамках навіть тих соціально-політичних та соціально-економічних практик, які виглядають для українського суспільства найбільш бажаними.

Ключові слова: смисл, глобалізація, суспільство, трансформація, політика.

Двадцять років, що минули після розпаду Радянського Союзу, – достатній період для узагальнення, аналізу та оцінки багатьох соціальних феноменів, що проявили себе в українському суспільстві за цей чималий час. Рамки наукової статті не дають право на емоційні висловлювання, але вочевидь треба визнати, що багато в чому програли саме ті, хто багато сподівався, і, навпаки, – збулися прогнози фахівців, які дуже тверезо оцінювали обмежені можливості українського соціуму загалом та його політичної когорти насамперед у адаптації до нових умов, що виникли після формалізації України як незалежної держави.

Ми торкнемося тільки одного, на наш погляд, дуже важливого питання щодо пошуків за ці роки смислу розвитку українського суспільства. Йому, що за два десятиліття можна було побачити як певну еволюцію, так і звісну статичність смислоутворювальних чинників; й тому, що досі питань відносно траєкторій та проєкцій щодо перспектив розвитку залишається чимало і ми продовжуємо щось обирати; й тому, що розриви та незбіги між декларованими намірами верхнього ешелону, його практикою та смисловими настановами, в яких живуть ті, кого трохи зневажливо прийнято називати пересічними громадянами, певним чином не корелюються. Крім того, загальною (не тільки для України) проблемою залишається звісне протиріччя між глобалізованими трендами суспільного розвитку (які знаходять своє відображення у відповідних надна-

ціональних смислових парадигмах) та позиціями і завданнями національних формувань, що викликає резонування між загальними та локальними смисловими настановами (й не тільки між ними). Можемо без перебільшення стверджувати, що це “питання питань”. І для соціології у цьому дослідницькому напрямі залишається, на жаль, ще багато чого не вирішеного у найважливіших моментах.

Щодо теоретичних та прикладних засад у межах викладеної проблематики доречно вказати дуже багато прізвищ знаних українських фахівців, що так чи інакше торкалися проблем, пов'язаних, так би мовити, з глобальними вимірами завдань та траєкторій розвитку українського суспільства. Виділемо зокрема таких соціологів: В.Бакіров, Є.Головаха, А.Горбачик, О.Куценко, П.Кутуєв, О.Лісієнко, С.Макеєв, Б.Нагорний, Н.Паніна, В.Полторак, В.Хмелько, Н.Черниш та ін.

Окремо потрібно також згадати водночас і дуже емоційні, і дуже змістовні доповіді за останній рік на всеукраїнських соціологічних конференціях таких соціологів, як Є.Головаха, О.Куценко і Н.Черниш, що були присвячені загальній темі складностей та проблем адаптації України в системі глобальних координат.

Однією ж зі спроб узагальнення підходів саме з позицій смислового базису є відома робота Ю.Романенко “Смислопродукування в соціальних системах” [1]. Це виглядає дуже “сиротливо” на фоні складностей та актуальностей, що саме і зумовлюють необхідність більш чіткішого розуміння, якими смислами живе та з якими смислами еволюціонує (тут не вживаємо слова “розвивається”) сьогодні українське суспільство.

Отже, й досі дуже мало робіт щодо певного узагальнення смислових контекстів існування українського соціуму. Хоча можна казати, що саме у цьому напрямку досліджень ніколи не може бути забагато. Бо дуже об'ємне, багатогранне та швидкоплинне поле аналізу, щоб вважати його вичерпаним.

Отже, головна ціль статті – виокремлення та узагальнення ключових смислоутворювальних засад, що намагалися задавати представники управлінського апарату для функціонування українського соціуму, а також оцінка кореляції цих ініціатив, з одного боку, з глобальними трендами, а з іншого – зі смислами, що характеризують життя громадян, не пов'язаних із завданнями та цілями політичного та економічного керівництва країни.

Зауважимо, що протягом усіх двадцяти років українське суспільство, по суті, продовжувало перебувати (як не дивно) в знайомих ще по радянському періоду смислових конструктах. Прийнято казати, що ми перейняли у спадок від Радянського Союзу політичний та економічний “істеблїшмент”, структуру промисловості, систему освіти та ще багато іншого. Але, незважаючи на задекларований, дуже заідеологізований багатьма інтелектуалами (та, на жаль, і деякими науковцями) перехід від комунізму до демократії (що автор вважає досить некоректним формулюванням), ми залишились у зв'язі з часів радянської доби звичках намагатися задавати макросмисли у вигляді так званої будівельної аббревіатури (орієнтації).

Як усім добре відомо, на зміну будуваттю комунізму, а потім перебудові, прийшла розбудова держави. З одного боку, це було цілком природно з позицій більш звичного сприйняття масовою свідомістю загального смислу та цілі макросоціальної діяльності, а з іншого, у той час політичні лідери, більшість яких непомітно перейшла з

партійних бюрократів у національне чиновництво, не могли щось особливе вигадати через ідеологічні та апаратні звички. Також, ще тоді чітко проявило себе протиріччя між націоналізованими смислами-цілями та завданнями, що настійно та неухильно диктував глобалізований світ.

Зазначимо, що із самого початку смисли та цілі розвитку українського соціуму були обумовлені і відображали залежність від глобальних трендів. Насамперед, ми маємо на увазі складання глобального ринку та об'єднаних процеси на європейському континенті. Навіть у пікові часи артикулювання та пропагування наведеного вище гасла “розбудова держави” ключові завдання формулювались у чіткому взаємозв'язку з міжнародною економічною та геополітичною кон'юнктурою. “Від'єднання заради приєднання” з 1991 року проходило чіткою лінією в системі трансляції оновлених смислових парадигм. Загалом той-таки Ю.Романенко робить висновок щодо “підлеглості смислопродукуючої підсистеми українського суспільства екзогенним впливам та соціокультурним інспіраціям більш потужних соціальних систем та цивілізаційних ідентичностей” [1, с. 239]. Ми не будемо заглиблюватись у досить неоднозначне історичне минуле, як це робить автор, підкресливши тільки, що “будівельна фразеологія” була, на наш погляд, компенсаторною формою смислоорієнтацій в умовах цілковитої геополітичної та гео економічної невизначеності. Коли розумілося, що щось потрібно робити і надавати людям якісь конкретні макросмисли, але не розумілося, що потрібно діяти саме з урахуванням усіх системних складностей. Соціологи та політологи безліч разів цитували Л.Кучму “зразка початку 90-х”, який чесно просив вказати йому, що треба будувати, і тоді він буде будувати.

“Розбудовчі” смислові настанови, зрозуміла річ, цілком відображали насамперед інтереси чиновницької когорти, яка таким чином ставала головною силою цього процесу, забезпечуючи собі не тільки легітимність, а й майже сакральність. Звісно, соціально-економічна дистанція між організаторами розбудови держави та більшістю українських громадян стала не тільки нагадувати дистанцію, яка існувала трохи раніше між ними (“простими мешканцями”) та керівниками “будівництва комунізму”, а навіть стрімко почала збільшуватися. Бо саме тоді значний відсоток українських громадян зіткнулися з проблемою, що у смисловому вимірі можна було охарактеризувати одним словом: “вижити”.

У глобальному ж орієнтаційному контексті також виник розкол, який існує і сьогодні. А саме те, що потім назвуть двовекторністю, а потім і багатовекторністю. Але найперше важливо у цих майже непримиримих підходах вказати на їх головну схожість: і орієнтація на умовний Захід, і орієнтація на умовний Схід означає “приєднання”, “входження” тощо. Тобто, як відзначають фахівці, своєрідний “підлеглий” смисловий вектор. Зазначимо, що в цьому контексті ми висловлюємо не критикуючи, а констатуємо позицію. Наразі це загальний вибір усіх пострадянських держав. А смисл та мета державного будівництва – насамперед збереження часу для геополітичної гри.

Для нас важливим є те, що у цих смислових настановах постійно й чітко відтворюється:

- домінування економізованих мотивацій;
- постійна присутність своєрідної фабули спасіння. Тобто якщо ми не зробимо саме цей вибір, то держава (народ, нація...) загине;

- пануюча орієнтація на вибір сильнішого союзника.

Зазначимо, що й інші смисли та домовки спираються на вищезначені принципи. Дуже характерним у цьому сенсі виглядають нові ідеї, що не пов'язані ні з відродженням якихось союзів на пострадянському просторі, ні з об'єднувчими ініціативами щодо європейського континенту. Сьогодні політологи та й деякі соціологи заговорили, що треба орієнтуватися вже не просто на Схід, а й на “дуже далекий схід”. Так, наприклад, П.Кутуєв прозора натякає, що “Подолання євроцентризму у теоретичному мисленні також озброює політичний “істеблішмент” – в тому числі й України – аналітичним інструментарієм задля адекватного розуміння світової динаміки загалом та впливу Азії на решту світу, зокрема” [2, 38], пропонуючи таким чином звернути увагу на Китай. Тобто стає модним робити інший крен – з євроцентризму на азіатський плацдарм.

Нічого надзвичайного в цьому нема. Багато країн намагаються сьогодні заручитися підтримкою Китайської народної республіки. Ми акцентуємо увагу на тому, що серед смислових орієнтацій домінує установка пошуку не стільки партнерів, скільки багатого господаря, так би мовити, “з перспективою”. В цьому контексті дозволимо собі навести ще одну цитату Ю.Романенка щодо взаємного неприйняття “вищого” та “нижчого” класів в українському суспільстві: “правлячий клас зраджує народ, оскільки не може покладатися на хамелеонізм маргіналізованого населення; маргіналізоване населення “тікає” від будь якого авторитету правлячого класу, оскільки знає, що він у екстремальній ситуації обов'язково “здасть своїх” чужинцям” [1, с. 233–234].

Але якщо повернутися до історичної еволюції, то одним із вагомих етапів, який залишив суттєвий відбиток на смисловому та ціннісному полі українського суспільства, був звичайно ж період після помаранчевих подій 2004 року. Він насамперед характеризував собою:

- відхід від риторики будівництва держави;
- чітку артикуляцію смислового та ціннісного вибору в бік Європейського Союзу і Північноатлантичного альянсу; тобто однозначність смислової позиції куди Україні є однозначний сенс приєднатись (входити, вступати...);
- яскраву актуалізацію суперечності між орієнтацією на підпорядкування національних інтересів наддержавним структурам та глобалізованим політсистемам і чітко задекларованим смисловим завданням щодо форсованого націєутворення.

Також зазначимо, що саме в цей період більш вразливо було представлено такий досить ідеологізований смисл суспільного розвитку, як “укріплення демократії”. Драматичні політичні трансформації у цей час проходили під однозначним рефреном необхідності здійснення демократичних реформ. Саме демократія стала приймати звичні форми надсмислу, а гасла необхідності здійснення демократичних перетворень стали домінуючими. Причому ці гасла щодо розвитку демократії – також більш ніж красномовний показник впливу глобальних процесів (в їх ідейному вимірі) на українське суспільство.

На нинішньому ж політичному етапі можна виокремити досить чітко поки що два орієнтири, які тою чи іншою мірою коректно вважати за смислові настанови щодо розвитку суспільства. Спочатку було проголошено амбітне завдання домогтися того,

щоб Україна увійшла до двадцятки найбільш розвинутих держав. Сьогодні ж можна почути про необхідність модернізації усього українського суспільства. Перша настанова означає, що відбувався пошук виходу з умовно кажучи “парадигми приєднання” і заміна її на так би мовити “парадигму входження”, що надає право сприймати Україну не як підлеглого суб’єкта процесу, а як самодостатнього гравця. Щодо модернізації, то, вочевидь, тут насамперед має місце кореспондування позицій з такими ж завданнями, які формулює для російського суспільства його керівництво.

Але саме ці смисли надають змогу також побачити й інше. Вони ініціюються, впливаючи з відчуття вже вказаної апокаліптичної системної загрози: тобто як реакція на алармічні прогнози щодо можливостей так званого “закриття” тих чи інших “державних проєктів”.

Український економічний та політичний “істеблїшмент” відчуває ці пастки і залежності від геополітичних примх не тільки найбільш впливових держав світу, а й від транснаціональних корпорацій. Сенси бути сильним, щоб торгуватися за більш-менш пристойне місце в міжнародному розподілі не тільки праці, а й престижу, фінансів та багато в чому іншому, цілком зрозумілі. Головним завданням тієї ж таки модернізації виступають надання реформам смислу здійснювати гонку у гонці, щоб “не відстати”, “наздогнати”. Як бачимо, й тут радянське минуле утримує свою актуальність (заклики часів М.Хрущова “наздогнати та перегнати” Сполучені Штати Америки).

Зазначимо, що безперервно проводять пошуки варіантів опору чи напівопору в дружньо-ворожих відносинах. Спостерігається постійне балансування на межі – тактика, яка давно стала стратегією, замінивши (підмінивши) цілком інші раціональні смисли. Звичайно, що це характеризує фабулу розвитку не тільки українського суспільства.

Треба також зазначити ще один смисловий контекст, який, мабуть, незалежно від конкретних прізвищ на президентській посаді та інших більш деперсоналізованих факторів, постійно (майже два десятиріччя) декларувався як дороговказ – це звичайно ж проведення економічних реформ. Наприклад, Є.Головаха, який одним із перших почав відстежувати проблеми сприйняття громадською думкою цього лозунгу, мабуть, вже втомився вказувати на ціле міфологізаторське поле, яке виникло і продовжує існувати навколо цього лозунгу.

Такий загальнонаціональний смисловий фундамент (економічні реформи) дуже універсальний, тому що: доволі неконкретний і надає змогу кожному розуміти його в міру своїх потреб та інтересів; зберігає мислення “істеблїшменту” у звичних економізованих рамках світосприйняття; не має ідеологічного забарвлення, тож не провокує дуже резонансні суспільні питання; залежно від політичної кон’юнктури забезпечує можливість демонструвати як спадкоємність реформаторського курсу, так і критичне ставлення до дій попередників; утримувати суспільство в системі постійного очікування позитивного ефекту від цих реформ.

Ми вже неодноразово зазначали, що окремою проблемою не тільки для українського суспільства, а й для усіх національних формувань виступає проблема пошуку позитивних смислів, які не ґрунтуються лише на мобілізаційній чи економізованій фразеології та настановах. Проте були спроби представити як гуманні орієнтири міжнародного зразка цілі тисячоліття ООН, а саме: подолання бідності; забезпечення якісної освіти

впродовж життя; сталий розвиток довкілля; поліпшення здоров'я матерів та зменшення дитячої смертності; обмеження поширення ВІЛ-інфекції/СНІДу та туберкульозу і започаткування тенденції до скорочення їх масштабів; забезпечення гендерної рівності [3]. Так, це цілком відповідальні та значущі завдання. Але, по-перше, про них згадують вже не так часто, а по-друге, це теж приклад того, як глобальні, затверджені легітимними структурами міжнародного співтовариства цілі стають невід'ємною частиною так би мовити національних завдань, але їх виконання зводиться нанівець загальними правилами гри, за якими гроші заробляються не на тому, що проблеми вирішуються, а на тому, що вони завжди існують.

Звернемо увагу також на те, що майже усі згадані смисли та цілі, обережно кажучи, досить периферійно стикались з суто життєвими смислами абсолютної більшості мешканців держави. Тобто на іншому полюсі суспільних відносин у широкому суспільному плані усі смислові настанови не знаходили великої підтримки. І тому, що довіра переважної більшості громадян до представників правлячого класу була (і залишається) дуже низькою, і тому, що за двадцять років соціально-економічна ситуація в Україні постійно характеризувалась тільки одним словом “криза”.

Тому цілком зрозуміло, що на інших щаблях соціальної драбини ми постійно спостерігаємо зовсім протилежні смислові фабули. Це смисли (якщо вони взагалі залишаються в якомусь раціональному вимірі) “загнаних” людей, які у багатьох випадках вже не сподіваються прожити гідно своє життя, намагаючись сформулювати для себе сенси існування хоча б у забезпеченні майбутнього дітей чи онуків. Але й тут є свій інший полюс – відвертий гедонізм не дуже високого гатунку. І ці смислові позиції майже не синхронізуються, тому що, з одного боку, ми бачимо життя як наднапругу, майже громадянський подвиг, а з іншого – життя як тотальне споживання.

З огляду на житейські складнощі пошуків смислу в замкнутому колі між виживанням та споживанням, на загальний рівень смислоформуючих завдань існування соціумів, зазначимо: загальна картина (структура) смислів, що функціонує сьогодні у суспільстві, повинна включати в себе щонайменше три компоненти:

- абстрактно-гуманістично-глобальні, що відображають загальнолюдський контекст існування окремих держав (цілі тисячоліття, демократичний розвиток, підтримання миру тощо);
- автентичні, які повинні утримувати національну матрицю існування;
- адаптаційні, що зумовлені необхідністю пошуків сценаріїв та технологій “виживання” локальних соціумів у глобалізованому суспільстві (наприклад, “модернізація”).

Крім того, сьогодні потрібно сприймати як даність не тільки взаємозв'язок між зовнішніми та внутрішніми смислоформуючими чинниками, але чітко признавати домінування перших (зовнішніх), навіть у тих випадках коли мова йде про виконання начебто цілком внутрішніх завдань. Все це дуже типове також і для інших держав, на що на недавній конференції у Києві у своїй палкій промові натякав угорський соціолог П. Тамаш, показавши, як окремі країни колишньої Східної Європи (Польща, Угорщина, Словаччина та ін.) намагаються декларувати для себе окремі надзавдання, знаходячи у них смисл свого існування, щоб відчувати персональну значимість у загальноєвропейському просторі.

Отже, за останні двадцять років, що характеризують самостійний геополітичний дрейф України, вона проходила і продовжує проходити найбільш типові стадії та закономірності щодо еволюціонування смислових парадигм розвитку. Деякою мірою можна вважати цю еволюцію показовою і навіть у чомусь зразковою, оскільки українське керівництво дуже чітко відчуває і реагує на основні смислові повідомлення, намагаючись утримуватись у системі найбільш впливових та вигідних у глобальному контексті смислових домінант.

Українське суспільство пережило вже декілька значимих смислових настанов, але усі вони мали також і спільні характеристики. Розбудова держави, розвиток демократії, економічні реформи, вступ до ЄС, НАТО, ЄП, попадання в G-20, модернізація – усі сенси консолідації українського соціуму, що проголошувались політичним керівництвом за останні 20 років, це, зрозуміла річ, не стільки виразники смислової амбітності, а скоріше смислової вимушеності, яка зумовлена конкретною кон'юктурою моменту. При цьому ми можемо побачити в багатьох цих смислових ініціативах знайомі ще з часів радянської доби риси смислової матриці під загальним рефреном: “рух у світле майбутнє”. Адже вступ до ЄС, НАТО, ЄП подається як сенс, реалізація якого майже гарантовано призведе до соціально-економічного процвітання. Таким чином засоби знаходять характер мети та надсмислу, в які повинні вкладатися зусилля усього суспільства.

Також багато в чому основні мотиваційні чинники щодо необхідності реалізації смислових завдань, що декларувалися та продовжують декларуватися, виходять з алармічної складової. Тобто українські громадяни повинні їх виконувати не як представники соціуму, що нормально функціонує і розвивається, а як мешканці держави, що постійно знаходяться на межі зникнення.

Навіть після двадцяти років самостійного існування у глобалізованому світі український соціум продовжує перебувати в нелегкому пошуку смислових векторів свого розвитку. А досить примітивні спроби задати парадигми смислу в знайомих сентенціях щодо “приєднання” чи “возз'єднання” не дають змоги зрозуміти чим насправді мотивує своє життя абсолютна більшість українських громадян.

У системі ж, так би мовити, життєвих соціальних координат на смисловому рівні ми можемо на одному суспільному полюсі спостерігати постійні приклади сенсів “існування для виживання”, тобто смислів, які не виходять за межі підтримки фізіологічної складової, на іншому ж полюсі фіксується так звана фрустрація смислів з боку найзаможніших верств населення, коли ті ж таки сенси життя знаходять своє відображення в замкнутому колі постійної самопрезентації фінансових та адміністративних “безмежних” можливостей.

Певного фаталізму ситуації надає те, що навіть у розвинутих країнах, які виступають форпостами глобалізаційних процесів, складається (хоча й у більш “толерантному” вигляді) така ж соціальна картина. Крім того, останні економічні та соціально-політичні масштабні катаклізми вочевидь демонструють тотальну кризу глобальних позитивних смислів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Романенко Ю. В. Смислопродукування у соціальних системах / Ю.В.Романенко. – К.: ТОВ “ЦТІ “Е та Е”, 2005. – 276 с.
2. Кутуєв П. В. Модерн між Заходом та Сходом: погляд Андре Гундера Франка / П. В. Кутуєв // Проблеми розвитку соціологічної теорії: матеріали VI Всеукраїнської наук.-практ. конф. “Проблеми розвитку соціологічної теорії: соціальна інтеграція та соціальні нерівності в контексті сучасних суспільних трансформацій”, 4 груд. 2009 р., (м.Київ) та VII Всеукр. наук.-практ. конф. “Проблеми розвитку соціологічної теорії: множинність сучасності та простори ідентичностей” 20–21 трав. 2010 р., (м.Київ) / Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка [та ін.; під заг ред.. Куценко О.Д., Судаков В.І.]. – К.: Логос 2010. – 440 с.
3. Цілі Розвитку Тисячоліття: Україна. – К.: Видавництво “ПП ЕКМО”, 2003 – 32с.

**PROBLEMS OF SENSE OF SOCIAL DEVELOPMENT OF MODERN
UKRAINIAN SOCIETY IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION
TRANSFORMATIONS**

A. V. Yakovenko

*V. Dal` Eastukrainian national university,
20-A, Youth str., Lugansk, 91034,
daoav@rambler.ru*

The article examines the approaches with respect to one of the major problems of Ukrainian society - semantic vectors of its development in the period of formation of actually global order for the existence of local societies. The author provides analysis and characterization of variety of senses, which for twenty years of existence of Ukraine after the collapse of the Soviet Union have been transmitted by the representatives of political cohort to the Ukrainian society. Also attention is paid to the process of correspondence of these semantic initiatives with the senses and purposes, dominant in the everyday life of Ukrainians. The author fixes the problem of the general frustration of senses of semantic social development during globalizing within even those socio-political and socio-economic practices that are considered to be the most attractive for the Ukrainian society.

Key words: sense, globalization, society, transformation, policy.

ПРОБЛЕМЫ СМЫСЛА СОЦИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИОННЫХ ТРАНСФОРМАЦИЙ

А. В. Яковенко

*Восточноукраинский национальный университет им. В. Даля,
д. 20-А, кв. Молодежный, г. Луганск, 91034,
daoav@rambler.ru*

В статье рассматриваются подходы в отношении одной из важнейших проблем украинского общества – смысловых векторов его развития в период становления фактически глобального порядка для существования локальных социумов. Приводится анализ и характеристика разнообразных смыслов, которые за двадцатилетний период существования Украины после распада СССР пытались транслировать представители политической когорты для украинского общества. Также уделяется внимание корреспондированию этих смысловых инициатив со смыслами и целями, доминирующими в обыденной жизни украинцев. Фиксируется проблема общей фрустрации смыслов содержательного социального развития в условиях глобализации в рамках даже тех социально-политических и социально-экономических практик, которые рассматриваются для украинского общества как наиболее привлекательные.

Ключевые слова: смысл, глобализация, общество, трансформация, политика.